

УДК 81.33

РОЗВИТОК ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ ЯК НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тетяна Брига

Національний університет «Львівська політехніка» (Львів)

Анотація. У статті розглядається прикладна лінгвістика як навчальна та наукова спеціальність, що спрямована на розв'язання практичних завдань різних галузей науки й техніки, повсякденного життя людини та суспільства на підставі теоретичного доробку досліджень мови й мовлення. Розвиток лінгвістичних досліджень останніх десятиліть характеризується міждисциплінарною взаємодією з іншими науками (кібернетика, інформатика, соціологія, семіотика, психологія тощо). Інтегрованість зусиль науковців зумовила розвиток таких комплексних наук, як соціолінгвістика, нейролінгвістика, психолінгвістика, когнітивна лінгвістика, кібернетична лінгвістика, математична лінгвістика, комп'ютерна лінгвістика тощо. Хоча для прикладної лінгвістики основним аспектом є саме аспект практичного застосування даних лінгвістики, все ж таки кожна практична дія повинна опиратися на чіткі науково обґрунтовані теоретичні засади. Тож, прикладна лінгвістика логічно повинна розвиватися не лише як навчальна спеціальність, а й як спеціальність наукова.

Ключові слова: *прикладна лінгвістика, навчальний процес, міждисциплінарна взаємодія, комунікативний аспект, комплексна наука.*

Татьяна Брига

РАЗВИТИЕ ПРИКЛАДНОЙ ЛИНГВИСТИКИ КАК УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ

Аннотация. В статье рассматривается такая область языкознания как прикладная лингвистика, которая направлена на решение практических заданий разных областей науки и техники, повседневной жизни людей и общества, на основе теоретической базы исследований языкознания.

Ключевые слова: *прикладная лингвистика, процесс обучения, междисциплинарное взаимодействие, коммуникативный аспект, комплексная наука.*

Tetiana Bryha

APPLIED LINGUISTICS AS AN ACADEMIC DISCIPLINE

Abstract. The article considers such field of linguistics as applied linguistics that is directed to the solving of practical tasks in the spheres of science and technology, people's everyday life and society on the basis of theoretical knowledge of linguistics.

Applied linguistics is a discipline which explores the relations between theory and practice in language with particular reference to issues of language use. It embraces contexts in which people use and learn languages and is a platform for systematically addressing problems involving the use of language and communication in real-world situations. Applied linguistics draws on a range of disciplines, including linguistics. In consequence, applied linguistics has applications in several areas of language study, including language learning and teaching, the psychology of language processing, discourse analysis, stylistics, corpus analysis, literacy studies and language planning and policies.

Applied Linguistics is a growing and vibrant discipline in universities nationally and internationally. It is an interdisciplinary field of research and instruction that provides theoretical and descriptive foundations for the empirical investigation and solution of language-related issues, especially those of language education (first-language, second-language, foreign-language and

heritage-language teaching and learning), but also issues of bilingualism and biliteracy, language policy, language assessment, translation and interpretation, lexicography, rhetoric and composition.

Key words: *applied linguistics, academic process, interdisciplinary interaction, communicative aspect, complex science.*

Постановка проблеми. Фундаментальні теоретичні дослідження характеризують розвиток прикладної лінгвістики як науки. Сьогодення зумовило активізацію досліджень у сфері власне практичного застосування накопичених лінгвістичних досягнень, що призвело до активного розвитку такої лінгвістичної науки як прикладна лінгвістика. При підготовці фахівців з прикладної лінгвістики провідні університети світу спираються не лише на розроблені державні стандарти, а й активно досліджують основні проблеми прикладної лінгвістики з подальшим їх практичним впровадженням у життя суспільства.

Аналіз попередніх досліджень. Загальні проблеми прикладної лінгвістики досліджували як вітчизняні так і зарубіжні мовознавці: А. Баранов, Н. Бардіна, В. Корнієнко (прикладна лінгвістика), О. Н. Гринбаум (комп'ютерні аспекти стилеметрії), Л. В. Бондарко, Л. А. Вербицька (синтаксичні структури і стилістична діагностика), Р. Ю. Кобрин (лінгвістика в картографії), Г. Я. Мартиненко, С. В. Чебанов (стилеметрія), З. В. Партико, Е. Д. Савенкова, О. Селіванова, Б. Коваль, Н. Городецький, та інші [1; 4; 10; 11]. Серед зарубіжних дослідників питаннями прикладної лінгвістики займалися: Х. Фергюсон, В. Відовсон, М. Холідей, У. Чейф, Т. Гівон, Дж. Гринберг (функціональна та типологічна теорії лінгвістики), У. Лабов, Д. Хаймз, Дж. Гамперц, Дж. Фішман, Л. Мілрой (антропологічна лінгвістика, соціолінгвістика), В. Грабе, Р. Каплан (корпусна лінгвістика).

Історія розвитку лінгвістики як науки характеризується переважною увагою до фундаментальних теоретичних досліджень. Дослідження власне практичного застосування лінгвістичних досягнень зумовили її активний розвиток наприкінці ХХ століття. Університети України розпочали підготовку фахівців з цієї спеціальності порівняно нещодавно. Одними з перших університетів України, що почали готувати спеціалістів з прикладної лінгвістики були Національний університет ім. Шевченка, Київський національний лінгвістичний університет та національний університет «Львівська політехніка». Згодом у багатьох університетах з'явилися окремі факультети з прикладної лінгвістики та розпочалася підготовка фахівців за спеціальністю «Прикладна лінгвістика» у межах філологічних факультетів. Нажаль, Міністерство освіти і науки України ще не встановило чітко розроблені стандарти з навчальної спеціальності «Прикладна лінгвістика». Тому одним з основних підходів у підготовці таких фахівців стало, насамперед, усвідомлення основних напрямів прикладного застосування лінгвістичних теорій, інакше кажучи, чітке визначення сфер діяльності майбутніх спеціалістів [7].

Основною метою статті є дослідження проблеми стану та подальших перспектив розвитку такої науки як прикладна лінгвістика в освітніх закладах України.

Методи дослідження: Розглядаючи прикладну лінгвістику як навчальну дисципліну, основними методами дослідження є описовий та порівняльно-історичний, що надають змогу зробити критичний аналіз літературних джерел та узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду у вивченні даної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Лінгводидактика, як традиційний напрям використання мови у процесі комунікації, є одним з напрямів прикладної лінгвістики. Вона здебільшого розглядає проблеми письма та мовної культури, методик навчання мов, пунктуацію та орфографію, їх

удосконалення тощо. Інша назва цього напрямку – конкретне мовознавство, тобто таке, що вивчає конкретні (окремі) мови (україністика, русистика тощо) [6, с. 426]. Принципи функціонування кожної мови як засобу спілкування розглядаються у межах функціональної лінгвістики, що, на противагу конструктивній лінгвістиці, що вивчає мову, фокусується на дослідженні мовлення.

Не враховуючи особливостей мовного спілкування та його складових таких як контекст, повідомлення, адресат, мовець, які розглядаються у межах комунікативної лінгвістики, практичне використання мови є майже неможливим.

Комунікативна лінгвістика вивчає комунікативні процеси, що аналізуються з урахуванням зв'язку певних мов з певною культурою, взаємодією етнокультурних та мовних чинників, які, в свою чергу, є предметом аналізу етнолінгвістики. Ця галузь мовознавства тісно пов'язана із зовнішньою лінгвістикою, об'єктом якої є сукупність історичних, соціальних, етнічних та інших чинників, що пов'язані з розвитком і функціонуванням мови [5, с. 423].

Інтерлінгвістика та перекладознавство, як напрями прикладної лінгвістики, почали активно розвиватись з посилення міжнародних зв'язків. Адже міжнародні мови як засіб міжнародного спілкування та питання транскрипції усного мовлення, транслітерування тощо набули особливої актуальності. Теоретичними основами для розвитку цих напрямів стали досягнення у галузі зіставного мовознавства (конфронтативної лінгвістики, контрастивної лінгвістики), яке вивчає дві чи більше мов з метою виявлення їх відмінностей та подібностей на усіх рівнях мовної структури на основі зіставного методу [5, с. 411, 428].

Поява нових напрямів у розвитку тієї чи іншої прикладної сфери зумовлена використанням певних наукових методів. Для прикладу, застосування методів лінгвістичної географії (нанесення на географічну

карту меж поширення мовних явищ) та картографування зумовило розвиток ареальної лінгвістики (просторової лінгвістики, лінгвогеографії), яка пов'язана з таким напрямом прикладної лінгвістики, як картографія (лінгвістичне забезпечення, створення та використання географічних карт) [3, с. 410].

Широке практичне використання лінгвістичних даних у стилеметрії, стилістичній діагностиці, при автоматизації певних процесів (видавничого) [8, с. 392], що стали цікавими напрямками сучасної прикладної лінгвістики, є досить актуальним. Прикладного характеру набула і проблема дешифрування [9, с. 518].

Мова, як соціальне явище, функціонує у взаємодії з суспільством: стан і розвиток мови тісно пов'язаний із суспільними процесами, і навпаки – мова має здатність впливати на стан суспільства. Ця взаємозалежність зумовила розвиток такого напрямку прикладної лінгвістики як участь в мовній політиці держави. Основні принципи орфографії, вибір та затвердження державної мови; визначення положення інших мов по відношенню до єдиної державної мови; розробка, уніфікація та стандартизація національної термінології є основними предметами його вивчення [7].

Прикладна термінологія також може розглядатись як напрям прикладної лінгвістики. Основними предметами її дослідження є:

- проблема засвоєння носієм мови певних термінів та терміносистем;
- врахування динамічності у розвитку терміносистем;
- укладання термінологічних словників;
- систематизація терміносистем;
- стандартизація й уніфікація науково-технічної термінології;
- виявлення співвідношення міжгалузевих термінів та співвідношення при перекладі іншомовних текстів;
- автоматизація систем термінів певних галузей тощо.

Прикладна лексикографія вважається найбільш давньою прикладною сферою мовознавства. Сучасний розвиток цього напрямку прикладної лінгвістики, окрім розробки традиційних словників, зумовив виникнення такого аспекту як комп'ютерна лексикографія, що у поєднанні із системологією, зумовили виникнення таких електронних лексикографічних форм як інформаційно-пошукові тезауруси [7].

Одним із основних аспектів розвитку лінгвістичних досліджень є міждисциплінарна взаємодія, тісний зв'язок з іншими науками такими як соціологія, кібернетика, психологія, інформатика, семіотика тощо. В свою чергу це зумовило розвиток таких комплексних наук, як соціолінгвістика, когнітивна лінгвістика, психолінгвістика, математична лінгвістика, нейролінгвістика, комп'ютерна лінгвістика, кібернетична лінгвістика, тощо [7].

Кожна з цих наук розглядається як окремий напрям прикладної лінгвістики, що зумовлює активний розвиток новітніх технологій та сприяє науково-технічному прогресу в цілому.

Розвиток комп'ютерної лінгвістики, як науки що охоплює питання комп'ютеризації навчання, автоматичного (машинного) перекладу, автоматичного аналізу (розпізнавання) й автоматичного синтезу текстів, лінгвістичного забезпечення інтелектуальних систем, автоматичного анотування та індексування документів, створення інформаційних мов тощо має особливо велике значення. Саме ці аспекти комп'ютерної лінгвістики тісно пов'язані із проблемами штучного інтелекту, розв'язання яких потребує комплексних зусиль науковців та дослідників різних наук.

В умовах Болонського процесу перед вищими навчальними закладами України постали питання узгодження та координації вітчизняних освітніх програм з освітніми програмами провідних університетів Європи. Це, насамперед, стосується базових засад розвитку і такої науки як прикладна лінгвістика [7].

Однією з умов приєднання України до Болонської угоди є перехід підготовки майбутніх спеціалістів з триступеневої форми освіти (бакалавр – спеціаліст – магістр) на двоступеневу – (бакалавр – магістр). У зв'язку з цим постає проблема підготовки фахівців з прикладної лінгвістики саме за новим для України освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр».

Під час підготовки таких фахівців організаторам навчального процесу слід забезпечити готовність випускників магістратури до виконання різноманітних видів діяльності:

— діяльність у сфері прикладної лінгвістики, зокрема, консультації з питань прикладної лінгвістики, формування баз даних та робота з ними; оброблення даних для лінгвістичного забезпечення інтелектуальних систем, створення електронних словників та інформаційно-пошукових систем у вигляді тезаурусів, проведення соціолінгвістичних, психолінгвістичних досліджень та їх аналіз;

— дослідження та розробки, зокрема, в галузі гуманітарних та суспільних наук, в частині, що стосується лінгвістики, філософії, політології, соціології, організації та управління; в галузі комп'ютерних наук, в частині, що стосується проблем лінгвістичного забезпечення інтелектуальних систем.

— надання послуг переважно юридичним особам, зокрема, надання послуг по перекладу на іноземні мови текстів різних типів, насамперед, службової документації, дослідження ринку та вивчення суспільної думки методами соціо- та психолінгвістики;

— надання послуг загального характеру в освітній та соціальній галузі, в частині, що стосується викладання іноземних мов у сфері повної загальної середньої освіти, професійно-технічної освіти; вищої освіти; перекладацької діяльності як в системі видавничої діяльності, так і в системі приватних бюро перекладів; у сфері керівництва, функціонування та підтримки інформаційних служб, зокрема, діяльність у сфері використання

різногалузевих електронних ресурсів, у організації документаційного забезпечення різних аспектів діяльності підприємств та установ;

— громадська діяльність та інші види діяльності в частині, що стосуються формування та поширення інформації [2, с. 36; 7].

Таким чином, фахівець з прикладної лінгвістики освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», що здобуває спеціальні знання та вміння, після закінчення терміну навчання повинен бути здатним до професійної діяльності за такими основними напрямками як освітній, перекладацький, інформаційний та організаційно-управлінський. За умов набуття відповідного досвіду, магістр з фаху «Прикладна лінгвістика» може адаптуватися до суміжних напрямків професійної діяльності таких як науково-дослідницька, маркетингова, інформаційно-аналітична. У цілому, професійна діяльність таких спеціалістів має сприяти більш результативному формуванню в Україні інформаційного суспільства [7].

Хоча для прикладної лінгвістики основним аспектом є саме аспект практичного застосування даних лінгвістики, все ж кожна практична дія повинна спиратися на чіткі науково обґрунтовані теоретичні засади. Тож, прикладна лінгвістика логічно повинна розвиватися не лише як навчальна спеціальність, а й як спеціальність наукова [7].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, з метою подальшого розвитку в Україні як навчальної, так і наукової спеціальності «Прикладна лінгвістика» необхідно детально вивчити зарубіжний досвід по підготовці та працевлаштуванню спеціалістів з прикладної лінгвістики, прискорити розробку базового національного стандарту спеціальності «Прикладна лінгвістика», систематизувати методику викладання прикладної лінгвістики у вищих навчальних закладах країни. Реалізація хоча б цих кроків може привести до перегляду навчальних планів факультетів, у яких би передбачалася як загальна підготовка спеціалістів з прикладної лінгвістики, так і їх вузька

спеціалізація у межах одного з напрямів цієї науки з подальшим виконанням дипломного дослідження з обов'язковою прикладною розробкою; створення нових інформаційно-аналітичних центрів, спеціалісти яких займалися б розробкою лінгвістичного забезпечення для розвитку тих чи інших галузей, систематизували з метою оптимізації сприйняття користувачами інформацію як вітчизняного, так і зарубіжного походження тощо. Усе це дало б можливість більш результативного переходу України до рівня інформаційного суспільства.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бадер В. І. Електронна лінгводидактика: стан і перспективи / В. І. Бадер // Освіта та педагогічна наука. – 2012. – № 2 (151). – С. 34–43.
2. Болонський процес у фактах і документах: Сорбонна – Болонья – Саламанка – Прага - Берлін / упорядники: Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Бабин І. І.; ТДПУ ім. В. Гнатюка. – Київ-Тернопіль, 2003. – 54 с.
3. Кобрин Р. Ю. Лингвистика в картографии // Прикладное языкознание: Учебник / Л. В. Бондарко, Г. Я. Мартыненко и др.– СПб: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С. 408-419.
4. Корнієнко В. В. Розвиток прикладної лінгвістики у контексті інтеграції наукових галузей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/admin/Downloads/Vnadps_2011_5_10.pdf
5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: Підручник: – К.: «Академія», 2003. – 464 с.
6. Партико З. В. Лингвистическое обеспечение автоматизированного издательского процесса // Прикладное языкознание: Учебник / Л. В. Бондарко, Л. А. Вербицкая, и др. Отв. ред. А. С. Герд. – СПб: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С. 389-398.

7. Прикладна лінгвістика як навчальна та наукова спеціальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://alive-inter.net/ukr/referat-40885kenjd>

8. Прикладное языкознание: Учебник / Л. В. Бондарко, Л. А. Вербицкая, Г. Я. Мартыненко и др. Отв. ред. А. С. Герд. – СПб: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – 528 с.

9. Савенкова Е. Д. Дешифровка // Прикладное языкознание: Учебник / Л. А. Вербицкая, Г. Я. Мартыненко и др. Отв. ред. А. С. Герд. – СПб: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С. 514-524.

10. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 842 с.

11. Темник Г. Д. Світова та українська лінгводидактика: досвід онлайн-навчання / Г. Д. Темник // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. «Філологічна». – 2013. – Вип. 39. – С. 276-279.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Брига Тетяна Романівна – викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка».

Коло наукових інтересів: лінгвістика, прикладна лінгвістика, методика викладання іноземних мов, інтерактивні методи навчання.